

PROMJENE U AKADEMSKOJ PROFESIJI:
ODGOVOR NA IZAZOVE U DRUŠTVU?

Urednica: Jasminka Ledić

Bojana Ćulum, Jasminka Ledić
Branko Rafajac, Nena Rončević, Marko Turk

Izdavač:
Filozofski fakultet u Rijeci
Sveučilišna avenija 4
HR - Rijeka 51000

Za izdavača:
Dr. sc. Predrag Šustar, izv. prof.

Urednica:
Jasminka Ledić

Autori:
Bojana Ćulum, Jasminka Ledić, Branko Rafajac, Nena Rončević, Marko Turk

Recenzenti:
Dr. sc. Saša Milić, izv. prof., Filozofski fakultet u Nikšiću, Univerzitet Crne Gore
Dr. sc. Karin Doolan, doc., Odjel za sociologiju, Sveučilište u Zadru

Lektura:
Snježana Beronja

Grafičko oblikovanje:
Igor Crnković

Tisak:
Gravema d.o.o., Opatija

Rijeka, rujan 2012.

1. izdanje
Naklada 200 primjeraka

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Sveučilišne knjižnice Rijeka pod brojem
121219052
ISBN 978-953-6104-89-5

Publikacija se temelji na istraživačkom radu provedenom na Filozofskom fakultetu u Rijeci u okviru projekta *The Academic Profession and Societal Expectations: Challenges for University Civic Mission* kojega financira Hrvatska zaklada za znanost. Ovaj je projekt dio međunarodnog projekta *The Academic Profession in Europe: Responses to Societal Challenges* koji se provodi kroz EUROCORES/EuroHESC program Europske znanstvene zaklade (European Science Foundation). Rad na spomenutom projektu tematski se vezuje i uz projekt *Sveučilište i vanjsko okruženje u kontekstu europskih integracijskih procesa*, kojega podupire Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske, a provodi ga prošireni istraživački tim.

Mišljenja, nalazi i zaključci ili preporuke navedene u ovom materijalu označavaju mišljenja autora i ne reflektiraju nužno stajališta Hrvatske zaklade za znanost.

PROMJENE U AKADEMSKOJ PROFESIJI: ODGOVOR NA IZAZOVE U DRUŠTVU?

Urednica:

Jasminka Ledić

Autori:

Bojana Ćulum

Jasminka Ledić

Branko Rafajac

Nena Rončević

Marko Turk

Filozofski fakultet u Rijeci

Rijeka, 2012.

Sadržaj

Ulrich Teichler

Riječ koordinatora projekta „The Academic Profession in Europe (EUROAC)“ 7

Jasminka Ledić

Uvod: odgovara li akademska profesija društvenim izazovima? 11

Bojana Ćulum

Izazovi treće misije sveučilišta 23

Nena Rončević i Branko Rafajac

Održivi razvoj i sveučilište 40

Bojana Ćulum, Jasminka Ledić i Nena Rončević

Sveučilišni nastavnici i zalaganje u zajednici 53

Bojana Ćulum i Marko Turk

Što društvo očekuje od akademske zajednice: perspektiva sveučilišnih nastavnika 91

Bojana Ćulum, Marko Turk i Jasminka Ledić

Akademska profesija i doprinos razvoju zajednice i društva 113

Sažetak 143

Summary 146

O autorima 149

Kazalo imena 151

Kazalo pojmova 155

Riječ koordinatora projekta „The Academic Profession in Europe (EUROAC)“

Ulrich Teichler

Most analyses of higher education focus on teaching and learning, on students and graduates, and on governance and funding. Less attention is paid to academics, i.e. “assembly line workers” of the higher education system. It is taken for granted that they are motivated and competent, and other people tend to say laughingly that academics are not the most practically minded persons on earth. Whatever the image of academics is – they are neither in the forefront of perceived problems nor in the forefront of reform efforts.

But the real position of professors and academic junior staff in institutions of higher education cannot be viewed just as a matter of procedure. In many countries in the world, experts are posing questions such as: Does the idea of ensuring a cross-fertilisation between research and teaching really work well? What are the most important resources for safeguarding the quality of teaching and research? Are the conditions for training, self-learning and productive academic work beneficial for achieving the most desirable faculty of senior academics? Is the existing degree of selectivity and employment uncertainty that junior academic staff is exposed to destructive or stimulating for academic achievement? How do academics handle the challenges of internationalisation in the best possible way? How much encouragement do academics need to do something relevant for society, and how much freedom do they need to pursue knowledge for its own sake? What are the modes of governance and management that demotivate academics and what are the ones that stimulate them? How can evaluation lead to meaningful self-reflection?

In that context, the decision of scholars at the University Rijeka to undertake a major representative survey of the academic profession in Croatia is valuable and timely. One can hope that this study will be taken as an information base which will reflect the possible ways to improve socializing and support academics to play a more valuable role in the enhancement of higher education in general.

In considering the actual role of academics and the future perspectives of the academic profession, it is important to observe at the very beginning that academics in each country are a strange mix of a very international and a very national species. On one hand, the academic profession is one of the most international professions in more or less all countries in the world. Academics search for knowledge all over the world. In many disciplines the knowledge base is universal, and

the logic of science is also the same throughout those disciplines where specific cultures play a role. Academics like to cooperate across borders, and high reputation is often based on international recognition. On the other hand, academics are also strongly influenced by national conditions of governance and funding, study programmes and degrees, and specific conditions of employment and career advancement. Therefore, we should not be surprised in learning that false rumours are widespread with regards to the position of academics in our country: What might be considered as specific in our own country could, in fact, be more or less the same in many other countries. And what might be conceived as global could, in fact, be specific for our own country.

The question of how much the academic profession is bound to be embedded into the country specific settings of higher education in general and the academic profession in particular or to what extent it can be viewed as part of a European mainstream or a global one in those respects, is not merely an issue of intellectual curiosity. Rather, the higher education in every country is viewed to have come increasingly under pressure to find the best possible solution in order to reach the highest possible quality and relevance. Therefore, a comparison between different countries can be a goldmine for ideas how to improve one's own higher education system. With that in mind, it has been a convincing decision of the scholars eventually contributing to this book to embark on the study of the academic profession in Croatia, not in isolation, but rather to join an international team of scholars intending to analyse the conditions, views and activities of the academic profession. Hence, the study on Croatia could benefit from the conceptual and methodological work of numerous higher education researchers who have focused their scholarly work on issues related to the academic profession.

An international research team of specialists from 19 countries all over the world, collaborating under the title "The Changing Academic Profession (CAP)," was active in developing the conceptual framework and the international questionnaire. Following that project, higher education researchers from some other European countries enlarged the comparative basis and improved the concepts further in the project "The Academic Profession in Europe (EUROAC)". This was made possible by the decision of the European Science Foundation (ESF) and national research promotion agencies in various European countries, to support a broad range of projects in the area of higher education research under the label "Higher Education and Social Change in Europe" (EuroHESC). As a consequence, the study on academic profession in Croatia is embedded into parallel studies in 11 other European countries, and the findings of the Croatian survey can be compared to a broad range of European countries.

One has to point out, at the very beginning, that such a comparison of findings is not an easy task. For example, academics in Croatia – viewed in European com-

parison – are on average among the most highly satisfied ones with their overall situation. Are they in a better situation than most academics in other European countries surveyed? Is their high level of satisfaction based on a comparison with other occupations in Croatia? Are they satisfied because they can pursue an academic life according to their traditional norms without being strongly encouraged to reconsider their role and to embark into partly painful reforms?

Undertaking a comparative study as a joint activity of scholars from various countries is a demanding exercise. A team work of academics is no way an easy endeavour, since academics are taught to strive for individual competence and achievement. In a team of several dozen scholars, it is challenging to reach creative agreements with regards to the concepts and procedures, rather than settling with compromises on a low common denominator. Furthermore, multilingual collaboration across countries, undertaken under different conditions of various higher education systems, is even more challenging. Moreover, it was noted that even the academic working styles vary substantially between countries. It turned out to be a hard work that called for readiness to accept international diversity of scholars in order to make the theoretical high value of comparative research a reality in practice.

Croatian scholars who have authored this book decided some years ago, and with great enthusiasm, to join this comparative endeavour. In addition to the opportunity of gaining multi-country data set, they saw a chance for giving and taking: They could draw from manifold conceptual thrusts and methodological experiences of their partners in other European countries, and – as part of a division of labour in such a project – they contributed to the in-depth analysis of an often neglected area: the service function of academics.

This project can be interpreted – and the ESF and the national research promotion agencies have seen it in that way in their decision to promote EuroHESC – as a case in a wider context of the research scene. Research on higher education has been neglected in most European countries for a long time. There is a traditional belief among academics that progress in technology, economy and society can be reached only if respective studies improve the knowledge base; as regards to the university as an object of analysis and reform, however, a tendency was to believe that observations and beliefs of the stakeholders themselves would be enough to understand the situation and to take proper steps to improve it. In recent years the interest in higher education research started growing, and ambitious projects could become milestones for further improvement and the consolidation of research.

This project too could become a milestone for increasing the potentials of internationally comparative work done in the area of higher education research:

enhancing the knowledge on various subjects, the variety and similarities of challenges, etc., and creating a network of higher education researchers who trust each other that they can overcome successfully all the complicated conditions of joint research across European countries. Therefore, this book eventually might be seen as both a challenging account of the academic profession in Croatia in comparative perspective, and as a piece of evidence that research on higher education in Croatia is in the process of consolidation within Croatia and is becoming an integral part of the international research collaboration in this field.

Prof. Dr. Dr. h. c. Ulrich Teichler

Coordinator of the project „The Academic Profession in Europe (EUROAC)“

Founding chairman of the “Consortium of Higher Education Researchers (CHER)”

Former director of the International Centre for Higher Education Research (INCHER-Kassel) at the University of Kassel, Germany

Uvod: odgovara li akademska profesija društvenim izazovima?

Jasminka Ledić

Posljednjih se godina u javnosti, znanstvenim i stručnim krugovima, kao i među političkim elitama, primjećuje velik interes za visoko obrazovanje. U europskom kontekstu čini se da je ovaj interes dobio poseban zamah Bolonjskim procesom čiji su zagovaratelji, ali i protivnici (primjerice, Liesmann, 2008), potaknuli nove rasprave, ali i oživjeli vječne teme o svrsi visokog obrazovanja. Popularna u stručnom, ali i političkom diskursu, široko korištena sintagma *društva znanja*, zasigurno doprinosi interesu za sektor od kojega se očekuje da taj koncept i ostvari.

U sjeni interesa za nove i obnovljene teme (visoko obrazovanje kao roba ili javno dobro, financiranje i upravljanje visokim obrazovanjem, učinkovitost visokog obrazovanja, internacionalizacija, rangiranje...), naizgled se čini da u sjeni ostaju akteri odgovorni za izvršavanje tradicionalnih ili novih uloga visokog obrazovanja: pripadnici akademske profesije. Nove i obnovljene teme o kojima se vodi rasprava upućuju na promjene okruženja i kontradiktorna očekivanja koja se postavljaju pred akademsku profesiju. Je li akademski djelatnik (sveučilišni nastavnik) „u službi“ tržišta (obrazovanja) ili se valja zalagati za (visoko) obrazovanje kao javno dobro, pri čemu njegova profesionalna nastojanja trebaju nadilaziti pripremu studenata za uspjeh na tržištu rada? Treba li sveučilišni nastavnik aktivno sudjelovati u kolegijalnom (za sveučilišta inherentnom) načinu donošenja odluka, ili takav način više nije adekvatan za upravljanje sveučilištima koja dobivaju sve manje javnog novca za svoje djelatnosti, pa je nužno potrebno prijeći na *business-like* način upravljanja sveučilištem? Je li (u odnosu na privatni sektor) razmjerno velika sigurnost zaposlenja sveučilišnih nastavnika važan faktor koji omogućuje autonomiju sveučilišta i njihovo nezavisno djelovanje, ili ona negativno utječe na „konkurentnost“ sveučilišta pa je potrebno inklinirati skraćivanju trajanja ugovora o radu i čim je više moguće izbjegavati trajno zaposlenje (*tenure tracked positions*, trajna zvanja)? Je li internacionalizacija sveučilišta i njihovo rangiranje dobar način za međunarodnu prepoznatljivost institucija, faktor koji potiče na unapređenje svih djelatnosti na sveučilištu, ili je to – za ogromnu većinu sveučilišta koja ne privlače studente iz drugih zemalja – unaprijed izgubljena bitka u kojoj je uloženo mnogo više od dobivenoga, pri čemu se usmjeravanjem pogleda dominantno u međunarodnu perspektivu izgubila važnost zajednice u kojoj sveučilište djeluje i njezinih potreba?

Ovi, i mnogi drugi aktualni prijepori, jasno upućuju na promijenjene okolnosti i kontradiktorna očekivanja koja se postavljaju pred akademsku profesiju te utječu na karijere akademskog osoblja i njihov društveni status. Međunarodna priroda

sveučilišta i akademske profesije od njezinih nastanaka, a posebno učinci globalizacije posljednjih desetljeća, zasigurno su utjecali na inicijative provođenja komparativnih istraživanja akademske profesije. Prvo takvo značajno istraživanje (Carnegie Survey) odvijalo se uz potporu zaklade Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching (Princeton University) 1992. godine, a u njega je bilo uključeno četrnaest zemalja¹. Rezultati su upućivali (Boyer, Altbach and Whitelaw, 1994; Altbach, 1996) na to da se akademska profesija razvija u “profesiju pod pritiskom”, da su očekivanja spram profesije veća od privilegija, ali da su unatoč tome akademski djelatnici zadovoljni svojom ulogom. Svojevrсни nastavak Carnegie studije pojavljuje se u vidu projekta The Changing Academic Profession (CAP). U projektu se nastojalo okupiti što je moguće više zemalja koje su sudjelovale u istraživanju Carnegie Survey da bi se analiziralo ono što nagovješćuje i naziv nove studije: *promjene* u akademskoj profesiji. Od zemalja koje su sudjelovale u istraživanju Carnegie Survey, CAP je proveden 2007. u Australiji, Brazilu, Njemačkoj, Hong Kongu, Japanu, Republici Koreji, Meksiku, Ujedinjenom Kraljevstvu i Sjedinjenim Američkim Državama. U Nizozemskoj je istraživanje provedeno 2010. godine, a pridružilo se i 9 novih zemalja: Argentina, Kanada, Kina, Finska, Italija, Malezija, Norveška, Portugal i Južnoafrička Republika. I ovo istraživanje potvrdilo je da se akademska profesija nalazi pod pritiskom promjena koje se dominantno nalaze u sferi upravljanja, internacionalizacije i profesionalizacije akademske profesije.

Znanstveni i stručni interes za područje visokoga obrazovanja nije mimoišao Hrvatsku. Teme koje se dotiču akademske profesije dominantno se odnose na upravljanje visokoškolskim institucijama (Kovač, Ledić, Rafajac, 2002; 2003; 2006; 2007), visokoškolsku nastavu (Ledić; 1992; 1993; 1993a; 1994; Kovač, 2001; Kovač, Ledić, Rafajac, 1999), znanstvenu produktivnost (Prpić, 1996), socijalni profil znanstvenika (Golub 2008; Golub, Šuljok, 2005), uključujući izazove odljeva znanstvenika u inozemstvo (Golub, 2003). Rezultati ovih istraživanja upućuju na brojne izazove s kojima se susreće akademska profesija: primjerice, percepcija o promjeni načina upravljanja institucija, pri čemu se akademski djelatnici percipiraju „udaljenijima“ od mogućnosti utjecaja na donošenje odluka (Kovač, Ledić, Rafajac, 2006), sve većoj feminizaciji profesije kao rezultata gubljenja njezine atraktivnosti (Golub i Šuljok, 2005), što je povezano i sa starenjem zaposlenika u akademskoj profesiji kao i njezinim zatvaranjem u samoreprodukciju.

Ipak, valja napomenuti da je nedostatak uključivanja u međunarodna komparativna istraživanja odlika spomenutih istraživanja o izazovima visokog obrazovanja i akademske profesije. Hrvatska nije bila uključena ni u istraživanje Carnegie Survey niti (tada) u CAP istraživanje.

---

¹ U istraživanje su bile uključene: Australija, Brazil, Čile, Njemačka, Hong Kong, Izrael, Japan, Republika Koreja, Rusija, Švedska, Meksiko, Nizozemska, Ujedinjeno Kraljevstvo i Sjedinjene Američke Države.

Recentna mogućnost uključivanja hrvatskih istraživača u kolaborativna istraživanja ovoga područja otvorila se programom Higher Education and Social Change in Europe (EuroHESC) Europske zaklade za znanost (European Science Foundation), jednog od programa u okviru EUROCORES (European Collaborative Research) sheme. Radilo se o jedinstvenom programu koji potiče kolaborativna istraživanja, umrežavanje i diseminaciju, pri čemu je za podupiranje projekata odgovorna nacionalna organizacija (u slučaju Hrvatske, Nacionalna zaklada za znanost/Hrvatska zaklada za znanost), a proces evaluacije projekata, koji je osnova za donošenje odluka na nacionalnoj razini, vodi Europska zaklada za znanost i osigurava izvrsnost projekata predloženih za potporu².

Hrvatska je u programu Higher Education and Social Change (EuroHESC) sudjelovala već od prve faze, izbora teme za istraživanje³. Cilj je EuroHESC programa - kako je dogovoreno između 17 nacionalnih organizacija koje su u njemu sudjelovale - razviti i implementirati interdisciplinarna komparativna istraživanja koja se bave odnosom između društva i visokog obrazovanja. Nakon složenog procesa traženja partnera, prijave, vrednovanja i odobravanja projekta, hrvatski tim postao je dio međunarodnog konzorcija koji se okupio oko teme „The Academic Profession in Europe: Responses to Societal Challenges“ (EUROAC), a projekt je podupirala Nacionalna zaklada za znanost/Hrvatska zaklada za znanost. EUROAC je bio jedan od četiri projekta⁴ u okviru EuroHESC programa.

Sudjelovanje u projektu The Academic Profession in Europe: (EUROAC) omogućilo je hrvatskom timu blisku suradnju s vrsnim znanstvenicima i njihovim uglednim institucijama⁵.

² U osnovi, EUROCORES funkcionira u 3 etape: iznimno je zanimljiva njegova prva etapa - izbor novih ideja za istraživanje, koji podrazumijeva *bottom-up* pristup, pri čemu istaknuti znanstvenici pojedinog područja, a ne nacionalne agencije/ministarstva, odlučuju o istraživačkim prioritetima. Drugu etapu čini (vrlo složen) odabir projekata koji se javljaju na raspisani natječaj (vrednovanje projekata u dvije faze), a treću čini samo istraživanje, umrežavanje i diseminacija.

³ Uz poticaj i potporu Janje Trkulje (Hrvatska zaklada za znanost) i Jelene Đukić (HAZU), koje su u to vrijeme bile odgovorne za administriranje EUROCORES projekta, Jasminka Ledić sudjelovala je 27. studenog 2007. godine u Bruxellesu na pripremnoj radionici (preparatory workshop) za EuroHESC program, na kojoj se definirao sadržaj natječaja za projekte u okviru programa.

⁴ Osim EUROAC projekta, u okviru EuroHESC programa nacionalne su organizacije podupirale sljedeće kolaborativne projekte: Re-Structuring Higher Education and Scientific Innovation (RHESI): The consequences of changes in authority relations for the direction and organisation of research - voditelj projekta: Uwe Scimank, Sveučilište u Bremenu; Change in Networks, Higher Education and Knowledge Societies (CINHEKS) - voditelj projekta Jussi Valimaa, Sveučilište u Jyväskyläu; Transforming Universities in Europe (TRUE) - voditelj projekta: Ivar Bleiklie, Sveučilište u Bergenu.

⁵ Voditelj kolaborativnog projekta bio je profesor Ulrich Teichler (International Centre for Higher Education Research (INCHER), Sveučilište u Kasselu, Njemačka), a voditelji individualnih projekata bili su dr. Marie Clarke, School of Education and Lifelong Learning, University College Dublin, Irska, dr. Jonathan Drennan (suvoditelj), School of Nursing, Midwifery and Health Systems, University College Dublin, Irska; dr. Gaëlle Goastellec, OSPS, Faculty of Social and Political Sciences, University of Lausanne, Švicarska, dr. Benedetto Lepori (suvoditelj), Centre for Organisational Research, Faculty of Economics, University of Lugano, Švicarska; profesor Luminita Moraru, Department of Physics, University of Dunarea de Jos, Galati, Rumunjska; profesor Hans Pechar,

Svaki nacionalni tim uključen u EUROAC projekt imao je svoj nacionalni projekt koji se morao uklopiti u zajednički nazivnik teme akademske profesije i njezinog odgovora na društvena očekivanja, ali je odražavao specifičnosti znanstvenog interesa nacionalnih timova⁶.

EUROAC projekt imao je širu perspektivu od CAP-a, ali je sudjelovanje u EUROAC-u podrazumijevalo da uključena zemlja ima rezultate CAP istraživanja kako bi imala pouzdane podatke temeljem kojih bi razvijala pitanje izazova promjena u akademskoj profesiji. Hrvatska je, zajedno s Austrijom, Irskom, Poljskom i Švicarskom uspjela na zadovoljavajući način provesti CAP upitnik i ući u bazu podataka. Na taj je način Hrvatska postala sudionikom relevantnog međunarodnog istraživanja akademske profesije.

Nacionalni EUORAC projekt, s kojim je Hrvatska ušla u kolaborativno istraživanje, također predstavlja novinu u hrvatskom istraživačkom prostoru. Već je spomenuto da su visoko obrazovanje i akademska profesija predmet interesa istraživača koji su se bavili izazovima upravljanja, visokoškolskom nastavom, znanstvenom produktivnošću i „profilom“ znanstvenika. Međutim, hrvatska EUROAC istraživačka grupa ovim je projektom zašla u jedno sasvim novo područje na nacionalnoj istraživačkoj sceni, s temom individualnog projekta naslovljenom „Akademska profesija i društvena očekivanja: izazovi civilne misije sveučilišta“⁷.

Temeljna pretpostavka na kojoj se zasniva nacionalno istraživanje hrvatskog tima ideja je da akademsko znanje treba doprinijeti poboljšanju kvalitete života (lokalne) zajednice te utjecati na razvoj civilnog društva i procese demokratizacije. Pripadnici akademske profesije trebaju u javnosti raspravljati o temama važnima za dobrobit društva te osnaživati obrazovanje aktivnih i društveno odgovornih građana. Dakle, radi se o očekivanjima koja nadilaze klasično poimanje istraživanja u okviru disciplina i nastave s njima povezane. Očekuje se da pripadnici akademske profesije pripremaju studente ne samo za tržište rada nego i za ak-

---

Science Communication and Higher Education Research, Faculty of Interdisciplinary Studies (IFF), University of Klagenfurt, Austrija. Pridruženi partneri projekta bili su dr. Timo Aarveaara, Network for Higher Education and Innovation Studies, University of Helsinki, Finska, i profesor Marek Kwiek, Centre for Public Policy Studies, Poznan University, Poljska.

⁶ Hrvatski tim činili su: prof. dr. sc. Jasminka Ledić (voditeljica projekta), prof. dr. sc. Branko Rafajac (stariji istraživač), doc. dr. sc. Bojana Čulum i doc. dr. sc. Nena Rončević (mlađi istraživači) i Marko Turk (doktorand). Tijekom rada na projektu surađivalo se s nizom suradnika (prevoditelji, lektori, recenzenti, dizajneri, studenti i dr.).

⁷ Ova se tema dobro povezuje i s temom znanstvenog projekta „Sveučilište i vanjsko okruženje u kontekstu europskih integracijskih procesa“ (voditeljica projekta: prof. dr. sc. Jasminka Ledić) koji podupire Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta RH, a na kojemu su angažirani i istraživači s EUROAC projekta. Rad na EUROAC projektu, posebice umrežavanje i mogućnosti edukacije za mlađe istraživače, doprinijeli su podizanju kvalitete rada i na projektu MZOS-a.

tivno sudjelovanje u razvoju zajednice – što sve zajedno proširuje ulogu visokog obrazovanja.

Jongbloed i sur. (2008) naglašavaju važnost artikuliranja odnosa između pripadnika akademske profesije i ključnih dionika, kao i potrebu da se istraže njihove percepcije o *trećoj misiji* visokog obrazovanja koju definira kao treću ulogu koja nadilazi nastavu i istraživanje i usredotočuje se na doprinos društvu. Umjesto o trećoj misiji, mnogi autori govore o civilnoj misiji koja se može razumjeti kao napor akademske zajednice koji se provodi kroz nastavu, istraživanje i aktivno uključivanje njezinih članova u zajednici, usmjereno k poboljšanju kvalitete života i obrazovanju aktivnih i društveno odgovornih građana (Ledić, 2007). Iako recentne rasprave snažno promiču ideju sveučilišta koja nadilazi pripremu studenata za svijet rada u odabranoj disciplini (Newman 1996), pokazuje se da još uvijek postoji neravnoteža između posvećenosti nastavi, istraživanju i služenju zajednici. Ovo “sveto trojstvo” akademskih djelatnosti (Checkoway, 2001) nije ravnopravno: prioritet i ugled donose aktivnosti istraživanja, manje one povezane s nastavom, a doprinos društvu najčešće se zanemaruje.

Dakle, ključno istraživačko pitanje hrvatskog projekta odnosilo se na istraživanje stavova i uloga koje pripadnici akademske profesije zauzimaju o civilnoj misiji sveučilišta, promatrajući ih kroz istraživanje, nastavu i aktivnosti u zajednici.

U okviru ovako postavljenog ključnog istraživačkog pitanja (koje se operacionalizira nizom specifičnih zadataka istraživanja) posebno su mjesto u projektu zauzimali stavovi pripadnika akademske profesije spram problematike održivog razvoja. Naime, poznato je da je koncept održivog razvoja široko priznat kao jedan od najvažnijih izazova društva u cjelini, a kada u vidu imamo civilnu misiju sveučilišta, zasigurno je jedna od nezaobilaznih tema. Ipak, rijetka su istraživanja koja se bave stavovima akademske profesije o izazovima održivog razvoja i njihovih uključivanja u akademske djelatnosti. Dakle, *spremnost i mogućnosti akademske profesije da doprinese procesu implementacije koncepta održivog razvoja*, bilo je pitanje od posebnog značaja za hrvatski dio EUROAC projekta.

Aktivnosti na EUROAC projektu koje su vodile prema odgovorima na postavljena temeljna istraživačka pitanja mogu se promatrati kroz četiri provedena istraživanja. Prije svega, tu je već spomenuto priključivanje Hrvatske istraživanju promjena u akademskoj profesiji (CAP). Za prikupljanje podataka korišten je upitnik CAP istraživanja koji je dijelom izmijenjen i prilagođen. S obzirom na to da se radi o međunarodnom istraživačkom instrumentu, dio pitanja je izostavljen, a dio modificiran kako bi se mogao primijeniti na hrvatski sustav visokoga obrazovanja. Promjene u upitniku nisu bitno umanjile mogućnosti usporedbe. Istraživanje je provedeno početkom 2009. godine primjenom deskriptivne i korelacijske metode, putem mrežne ankete, a u međunarodnu CAP bazu podataka

upisano je 354 ispitanika iz Hrvatske. Važnost ulaska Hrvatske u ovo istraživanje već je ranije istaknuta. Napravljena je i objavljena iscrpna analiza CAP rezultata na nacionalnoj razini⁸.

Osim objavljene analize nacionalnih podataka, u kontekstu hrvatskog doprinosa kolaborativnom EUROAC projektu čiji se dio ticao promjena u akademskoj profesiji (CAP), analizirali smo podatke CAP istraživanja svih zemalja koje su sudjelovale u EUROAC projektu, i to posebno skupine pitanja povezane s našom temom (istraživanje stavova i uloga koje pripadnici akademske profesije zauzimaju u civilnoj misiji sveučilišta, promatrajući ih kroz istraživanje, nastavu i aktivnosti u zajednici).

Nakon istraživanja o promjenama u akademskoj profesiji, drugo istraživanje kojemu smo pristupili u okviru EUROAC projekta odnosilo se na analizu zakonskih pretpostavki za uključivanje civilne misije u rad visokoškolskih institucija (na nacionalnoj i institucijskoj razini). Provedena je opsežna analiza dokumentacije, pri čemu je, radi utvrđivanja pretpostavki poticanja i razvoja civilne misije i civilnog zalaganja na hrvatskim sveučilištima, detaljno analizirano 79 dokumenata⁹.

Treće (veoma opsežno) istraživanje u okviru EUROAC projekta odnosilo se na ispitivanje stavova pripadnika akademske profesije o mogućnostima integracije civilne misije u akademske djelatnosti na hrvatskim sveučilištima, a s obzirom na osnovne determinante njezine uspješne integracije: stavove i vrijednosne dispozicije koje sveučilišni nastavnici zauzimaju spram civilne misije i mehanizama institucionalne podrške koji bi ih potaknuli na integraciju civilne misije u temeljne akademske djelatnosti¹⁰. Posebna skupina pitanja u okviru opsežnog upitnika koji je razvijen za potrebe ovog istraživanja odnosila se na ispitivanje razumijevanja koncepta održivog razvoja, spremnost sveučilišnih nastavnika te prepreke i modele implementacije obrazovanja za održivi razvoj kroz temeljne akademske djelatnosti¹¹. Empirijski podaci za ovo istraživanje prikupljeni su metodom anketiranja na reprezentativnom uzorku od 570 ispitanika (sveučilišnih nastavnika), pri čemu se koristila mrežna/internetska anketa.

⁸ Rezultati ove analize objavljeni su u monografiji Rončević, N. i Rafajac, B. (2010): *Promjene u akademskoj profesiji: komparativna analiza*. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.

⁹ Analizirani su (I) dokumenti zakonske regulative visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj (29 dokumenata), (II) dokumenti koji usmjeravaju i opisuju visoko obrazovanje u Republici Hrvatskoj (6 dokumenata) i (III) zapisnici sa sjednica Rektorskog zbora (44 zapisnika). Rezultati ovog istraživanja objavljeni su u monografiji Čulum, B. i Ledić, J. (2010). *Civilna misija sveučilišta: element u tragovima?* Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.

¹⁰ Rezultati ovog istraživanja objavljeni su u monografiji Čulum, B. i Ledić, J. (2011). *Sveučilišni nastavnici i civilna misija sveučilišta*. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.

¹¹ Rezultati ovog istraživanja objavljeni su u monografiji Rončević, N. i Rafajac, B. (2012). *Održivi razvoj – izazov za sveučilište?* Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.

Rezultati ovog istraživanja (koje je provedeno u okviru individualnog, hrvatskog projekta) poslužili su, između ostaloga, za definiranje okvira kvalitativnog istraživanja kolaborativnog EUROAC projekta čiji je cilj također bio ispitati promjene u akademskoj profesiji drukčijim metodološkim pristupom, koncentrirajući se na izazove promjena u akademskoj profesiji koje su se istaknule kroz CAP istraživanja. Kvalitativno istraživanje provodile su sve zemlje uključene u projekt (Austrija, Finska, Hrvatska, Irska, Njemačka, Poljska, Rumunjska i Švicarska). Istraživanje se provodilo standardiziranim istraživačkim intervjuom. Za potrebe komparativne analize na razini kolaborativnog projekta izrađen je zajednički protokol intervjua koji je sadržavao četiri skupine pitanja. Prva skupina pitanja bila je zajednička za svih osam zemalja uključenih u istraživanje, dok su se preostale tri skupine pitanja oblikovale prema tri uža područja istraživanja akademske profesije: a) upravljanje, rukovođenje i vrednovanje; b) razvoj i struktura akademskih karijera i c) profesionalna diferencijacija u visokom obrazovanju. Istraživački timovi provodili su istraživanje na jednoj od odabranih skupina pitanja, onoj koja se najbolje uklapala u njihove nacionalne projekte. Ukupni uzorak u ovom istraživanju iznosio je 497 ispitanika - sveučilišnih nastavnika¹² u svim znanstveno-nastavnim i suradničkim zvanjima. Intervjui s ispitanicima provedeni su jedan na jedan (voditelj intervjua i ispitanik), snimani audio uređajem i transkribirani. Sažeci intervjua bili su prevedeni s nacionalnih na engleski jezik i pohranjeni u zajedničku bazu podataka EUROAC projekta. Rezultati komparativne analize ovog empirijskog materijala u okviru EUROAC projekta bit će objavljeni u zajedničkoj publikaciji kolaborativnog projekta, trećoj po redu koja se priprema na razini cijelog projekta.¹³

Što nam donosi ova, peta po redu publikacija koju objavljuje hrvatski istraživački tim EUROAC projekta?

Iz prethodnog prikaza rada na projektu razvidno je da je zbog opsega aktivnosti na projektu vrlo teško, odnosno, nemoguće, prirediti publikaciju koja bi na reprezentativan način prikazala cjelokupni rad na projektu. Zato valja odmah napomenuti da to ovoj knjizi nije ni cilj. Za pripremu ove publikacije odlučili smo se da bismo zaokružili rad na projektu i da prikazemo u određenoj mjeri reprezentativna, svojevrsna „odabrana poglavlja“ našega rada.

¹² Uzorak ispitanika u svakoj od zemlja uključenih u istraživanje je: Austrija (50), Finska (80), Hrvatska (60), Irska (60), Njemačka (60), Poljska (60), Rumunjska (68) i Švicarska (59).

¹³ Na razini kolaborativnog projekta u pripremi su tri publikacije koje će biti objavljenje u izdavačkoj kući Springer. Međutim, osim toga, sudjelovanje u projektu omogućilo je sudjelovanje mladih znanstvenika, uključenih u sve kolaborativne projekte EuroHESC programa, u različitim edukacijama koje su doprinijele njihovu umrežavanju. Ova je suradnja rezultirala i osnivanjem ECHER mreže (Early Career Higher Education Researcher Network), a jedna je od osnivačica i članica Organizacijskog odbora ECHER-a i dr. sc. Bojana Čulum. Detaljni podaci o svim aktivnostima hrvatskog EUROAC tima mogu se pronaći na mrežnim stranicama www.euroac.ffri.hr.

Prvi tekst u knjizi, "Izazovi treće misije Sveučilišta" autorice Bojane Čulum, bavi se trećom/civilnom misijom sveučilišta, dominantnom temom nacionalnog EUROAC projekta. Svrha je rada prikazati osnovne točke konsenzusa i razmimoilaženja u definiranju, a zatim i obrazlaganju koncepta treće misije. Rad doprinosi akademskoj raspravi ovoga, u nacionalnom kontekstu novoga istraživačkog područja o trećoj/civilnoj misiji, kao i ulozi sveučilišta u razvoju (lokalne) zajednice te ulozi akademske profesije u kontekstu zalaganja sveučilišnih djelatnika u zajednici. U radu se daje poseban osvrt na civilnu misiju sveučilišta i ulogu sveučilišnih nastavnika u poticanju zalaganja sveučilišnih nastavnika i studenata kroz temeljne akademske djelatnosti. Autorica, između ostaloga, zaključuje da uspješnost integracije civilne misije ovisi o akademskoj profesiji, odnosno, nositeljima akademskih djelatnosti. Ipak, pokazuje se da te aktivnosti nisu prepoznate u aktualnom sustavu vrednovanja rada sveučilišnih nastavnika, te se, posljedično, ne komuniciraju kao njihova odgovornost i obveza. Proizlazi da uključivanje/integracija civilne misije ponajviše ovisi o stavovima sveučilišnih nastavnika spram vrijednosti, principa i načela civilne misije, dakle, o njihovom individualnom polazištu i poimanju.

Kao što je već istaknuto, posebna tema nacionalnog EUROAC projekta bio je održivi razvoj, preciznije, istraživanje spremnosti i mogućnosti akademske profesije da doprinese procesu implementacije koncepta održivog razvoja. Već je naglašeno da je koncept održivog razvoja široko priznat kao jedan od najvažnijih izazova društva u cjelini i neizostavno čini jednu od nezaobilaznih tema u kontekstu promišljanja treće/civilne misije sveučilišta. Upravo je stoga sljedeći tekst, naslovljen „Održivi razvoj i sveučilište“, autora Nene Rončević i Branka Rafajca, koji se nastavlja na raspravu o civilnoj misiji sveučilišta, posvećen temi održivog razvoja i sveučilišta, a bavi se pitanjem kako pokrenuti integraciju problematike održivog razvoja/održivosti na sveučilištima. U svom radu autori izlažu korake koje je potrebno osmišljavati i provoditi da bi se potaknulo implementiranje održivosti na sveučilišta, pri čemu se redovito radi o cjelovitim i integralnim modelima koji zahtijevaju kontinuiran rad i istinsku posvećenost problematici održivosti. Ističe se da će implementacija održivog razvoja u svakodnevni akademski život biti moguća tek kada se poveća osviještenost većine pripadnika akademske profesije spram ovoga iznimno važnog područja.

Treći, najopsežniji rad u ovoj knjizi donosi analizu rezultata istraživanja o sveučilišnim nastavnicima i njihovu zalaganju u zajednici. Autorice (Bojana Čulum, Jasminka Ledić i Nena Rončević) u radu naslovljenom „Sveučilišni nastavnici i zalaganje u zajednici“ analiziraju podatke prikupljene u okviru projekta "Changes in Academic Profession - CAP", koji je tijekom 2007. i 2008. godine proveden u Nizozemskoj, Njemačkoj, Finskoj, Italiji, Norveškoj, Portugalu i Velikoj Britaniji, a tijekom 2010. i 2011. godine, u okviru projekta "The Academic Profession in

Europe: Responses to Societal Challenges - EUROAC”, u Austriji, Švicarskoj, Irskoj, Poljskoj i Hrvatskoj, na ukupnom uzorku od 17.745 nastavnika/ispitanika. Budući da upitnik korišten u istraživanju nije uključivao zaseban dio o akademskoj djelatnosti zalaganja u zajednici – autorice su analizirale različite elemente iz upitnika koji spadaju pod pojam „zalaganja u zajednici“. Iscrpnom statističkom analizom autorice pokazuju da nastavnici - bez obzira na njihov status ili pripadnost instituciji (sveučilišta/druge institucije visokog obrazovanja) - najviše vremena posvećuju nastavnim i istraživačkim aktivnostima, a znatno manje vremena posvećuju aktivnostima zalaganja u zajednici. Veća je vjerojatnost da će se nastavnici uključiti u one djelatnosti zalaganja u zajednici koje su povezane s nastavom i istraživanjem, nego u one orijentirane prema politici ili prema organizacijama civilnoga društva i projektima u (lokalnoj) zajednici. Ipak, bez obzira na brojna ograničenja i izazove djelatnosti zalaganja u zajednici, mnogi nastavnici imaju pozitivne stavove o važnosti ove akademske djelatnosti i dijele pozitivno stajalište o primjeni akademskog znanja, kao i o njihovoj profesionalnoj obvezi da primjene svoje znanje u pokušaju pružanja odgovora na potrebe i probleme u zajednici i društvu. Međutim, analiza podataka prikupljenih u dvanaest europskih država jasno pokazuje da tradicionalne temeljne (akademske) funkcije nastave i istraživanja jasno dominiraju u akademskoj profesiji, pri čemu je funkcija zalaganja u zajednici ipak još uvijek na margini njezina interesa.

Kao što je već napomenuto, do sada su u okviru rada na nacionalnom EUROAC projektu objavljene četiri monografije. Međutim, nijedna od njih (zbog slijeda istraživačkih aktivnosti međunarodnog kolaborativnog tima) ne prikazuje rezultate kvalitativnog istraživanja na kojemu se u okviru EUROAC projekta radilo, pa je četvrti rad sadržan u ovoj knjizi prva prilika da čitateljstvo upozna i taj dio istraživanja. Istraživačka pitanja (o trećoj/civilnoj misiji sveučilišta, doprinosu akademske profesije razvoju zajednice) koja smo spominjali u prethodnim etapama nacionalnog EUROAC projekta, u ovom se radu postavljaju kroz svojevrzni obratni rakurs, pa je temeljno pitanje kojim se autori rada (Bojana Ćulum i Marko Turk) bave - „Što društvo očekuje od akademske zajednice: perspektiva sveučilišnih nastavnika“ - već iskazano u samom naslovu. Dakle, u ovome radu autori prikazuju dio rezultata kvalitativnog istraživanja provedenog u osam europskih zemalja koje su sudjelovale u kolaborativnom EUROAC istraživanju. Cilj je istraživanja bio ispitati promjene u akademskoj profesiji pri čemu je dio istraživačkog instrumenta bio usmjeren na ispitivanje percepcije sveučilišnih nastavnika o očekivanjima društva. Ukupni uzorak u ovom istraživanju iznosio je 497 ispitanika, a podaci su prikupljeni provođenjem standardiziranog intervjua. Iscrpna analiza empirijskog materijala koju su proveli autori upućuje na to da ispitanici percipiraju očekivanja društva u okviru pet analizom definiranih skupina očekivanja: (1) obrazovanje i priprema studenata za tržište rada; (2) obrazovanje i istraživanje; (3) briga o zajednici/društvenom okruženju; (4) odgovorno upravljanje; i (5)

percepcija prema kojoj društvo nema očekivanja spram akademske profesije. Analiza rezultata istraživanja pokazuje kako sveučilišni nastavnici, bez obzira na pripadnost znanstvenom području, u različitim europskim zemljama, različitim tradicija visokog obrazovanja, promišljaju vrlo slično o očekivanjima koje društvo pred njih postavlja. Unatoč međusobnim razlikama svih uključenih zemalja, čini se da se zajednički segmenti pronalaze u još uvijek dominantno tradicionalno percipiranoj ulozi sveučilišnih nastavnika – obrazovanju i istraživanju. Poseban izazov za buduća istraživanja autori vide u percepciji sveučilišta kao izoliranih „bjelokosnih kula“ te u tome što na tom tragu šire društvo ostaje percipirano kao ono koje nema očekivanja naspram sveučilišta/akademske zajednice.

I konačno, posljednji rad u ovoj knjizi, autora Bojane Ćulum, Marka Turka i Jasminke Ledić, također prikazuje rezultate kvalitativnog istraživanja provedenog tijekom rada na EUROAC projektu. U radu naslovljenom „Akademska profesija i doprinos razvoju zajednice i društva“, autori analiziraju istraživački materijal koji prikazuje stavove sveučilišnih nastavnika o ulozi akademskih djelatnika u doprinosu razvoju zajednice i društva, aktivnostima kojima bi se taj doprinos mogao/ trebao ostvariti, aktivnostima izvan nastave i istraživanja u koje se oni sami uključuju te statusu njihova zalaganja u zajednici u kontekstu institucionalnih strategija vrednovanja takvih vrsta aktivnosti. I u ovom radu, kao i u prethodnom, korišteni su podaci kolaborativnog tima, ali se posebna pažnja posvetila analiziranju podataka prikupljenih na hrvatskom uzorku te na uzorku akademskih djelatnika iz Irske i Njemačke. Iz obrade i interpretacije rezultata istraživanja koji su prikazani u ovom radu posebno se čini izazovnim opažena tendencija da akademska profesija u Irskoj, gdje se doprinos zajednici i formalno vrednuje, više doprinosi svojim aktivnostima razvoja zajednice i društva nego što to čine sveučilišni nastavnici iz Hrvatske i Njemačke.

Ovaj zaključak, jednako kao i nalazi i zaključci iz drugih radova prikazanih u ovoj knjizi, upućuju na to da je u području koji je bio predmetom našeg znanstvenog interesa otvoreno mnogo izazova. U Hrvatskoj, ali i drugdje, ovo je područje svojevrsna *terra incognita* koja uključuje mnoge sumnje, nedoumice pa i oprečne stavove o potrebi njegova uključivanja u obrazovne politike (na različitim razinama). Bez obzira na prijetnje koje smo barem jednim dijelom prikazali, uvjerenje je našega istraživačkoga tima da je – u turbulentnim nacionalnim prilikama i međunarodnom kontekstu – zadaća akademske profesije da bude otvorena, uključena u društvene procese te da doprinosi razvoju društva i zajednice izvan okvira svojih „kula bjelokosnih“. Samo na taj način moći će odgovoriti društvenim izazovima koji se pred nju postavljaju.

Literatura:

Altbach, P. G. (ur.). (1996). *The international academic profession*. Princeton, N.J.: Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching.

Boyer, E. L., Altbach, P. G., & Whitelaw, M. J. (1994). *The academic profession: An international perspective*, Princeton, N. J.: Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching.

Checkoway, B (2001). Renewing the Civic Mission of the American Research University. *The Journal of Higher Education*, 72(2), 125-147.

Ćulum, B., Ledić (2010). *Civilna misija sveučilišta: element u tragovima?* Rijeka: Filozofski fakultet.

Ćulum, B., Ledić, J. (2011). *Sveučilišni nastavnici i civilna misija sveučilišta*. Rijeka: Filozofski fakultet.

Golub B. (2008). Socijalni i profesionalni profil prirodoslovaca i društvoslovaca. U: Prpić K. (ur.). (2008). *Onkraj mitova o prirodnim i društvenim znanostima*. Biblioteka Znanost i društvo 24, 21-82.

Golub B., Šuljok A. (2005). Socijalni profil znanstvenika i njegove mjene (1990.-2004.). U: Prpić K. (ur.) (2005). *Elite znanja u društvu (ne)znanja*. Institut za društvena istraživanja, 2005. Biblioteka Znanost i društvo 13, 123-184.

Jongbloed B., Enders J., Salerno C. (2008). Higher education and its communities: interconnections, interdependencies and the research agenda. *Higher Education*. DOI 10.1007/s10734-008-9128-2.

Kovač, V. (2001). *Osposobljavanje i usavršavanje sveučilišnih nastavnika*. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.

Kovač, V., Ledić, J., Rafajac, B. (1999). Uvođenje i priprema asistenata na visokim učilištima za nastavu. U: Rosić, V. (ur.). (1999). *Nastavnik – čimbenik kvalitete u odgoju i obrazovanju*, 41-48. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.

Kovač, V., Ledić, J., Rafajac, B. (2002). Prema sveučilištu kao organizaciji koja uči. U: Rosić, V. (ur.). (2002). *Odnos pedagoške teorije i pedagoške prakse*, 41-48. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.

Kovač, V., Ledić, J., Rafajac, B. (2002). Upravljanje visokoškolskim institucijama: problemi i pristupi rješenjima. *Društvena istraživanja*, 11, 6, str. 1013-1030.

Kovač, V., Ledić, J., Rafajac, B. (2003). Academic Staff Participation in University Governance: Internal Responses to External Quality Demands. *Tertiary Education and Management*. 9, 3, str. 215-232.

Kovač, V., Ledić, J., Rafajac, B. (2006). *Understanding University Organizational Culture: The Croatian Example*. Frankfurt and Main: Peter Lang.

- Kovač, V., Ledić, J., Rafajac, B. (2007). Trendovi i izazovi teorije i prakse upravljanja sveučilištima. *Časopis za visoko obrazovanje* 1, 1, 55-68.
- Ledić, J. (1992). Pristup pedagoškom usavršavanju sveučilišnih nastavnika. *Napredak*, 2, 195-199.
- Ledić, J. (1993). K novim standardima visokoškolske nastave. *Napredak*, 134, 2, 187-196.
- Ledić, J. (1993a). K novim standardima visokoškolske nastave, 1. dio. *Život i škola*, 42, 2, 153-160.
- Ledić, J. (1994). TQM - novi pristup kvaliteti visokog obrazovanja. *Napredak*, 135, 4, 456-465.
- Ledić, J. (2007). U potrazi za civilnom misijom hrvatskih sveučilišta. U: Previšić, V., Šoljan, N. N., Hrvatić, N. (ur.). (2007). *Pedagogija – prema cjeloživotnom obrazovanju i društvu znanja*, 1, 123-134. Zagreb: Hrvatsko pedagojsko društvo.
- Liesmann, K.P. (2008). *Teorija neobrazovanosti – zablude društva znanja*. Zagreb: Jesenski i Turk.
- Newman J. H. (1996). *The Idea of a University*. New Haven: Yale University Press.
- Prpić K. (1996). Produktivnost istaknutih znanstvenika: znanstvena vrsnost i socio-kognitivni kontekst. *Revija za sociologiju* 27, 1-2, 37-52.
- Rončević, N. i Rafajac, B. (2010). *Promjene u akademskoj profesiji: komparativna analiza*. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.
- Rončević, N., Rafajac, B. (2012). *Održivi razvoj – izazov za sveučilište?* Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.

Sažetak

Posljednjih se godina u javnom i stručnom diskursu primjećuje velik interes za izazove pred kojima se nalazi visoko obrazovanje. Sve veći udio populacije koja pristupa visokom obrazovanju, globalizacija i internacionalizacija visokog obrazovanja, smanjenje udjela javnog novca u financiranju visokog obrazovanja, pitanja autonomije i odgovornosti sveučilišta, različita, nerijetko i divergentna ili kontradiktorna očekivanja spram visokog obrazovanja koja imaju različiti dionici, samo su neki od izazova s kojima se susreće visoko obrazovanje.

Ovi, kao i drugi izazovi pred kojima se nalazi visoko obrazovanje, postavljaju se pred aktere odgovorne za izvršavanje tradicionalnih, revidiranih ili novih uloga visokog obrazovanja: akademsku profesiju.

Ova knjiga prikazuje dio rezultata istraživanja akademske profesije koje se odvijalo u okviru EUROCORES programa EuroHESC (Higher Education and Social Change) Europske zaklade za znanost (ESF). Jedan od 4 kolaborativna istraživačka projekta (CRP) u okviru EuroHESC programa bio je projekt „The Academic Profession in Europe: Response to Societal Challenges“ (EUROAC), u kojemu su sudjelovale grupe znanstvenika iz 8 europskih zemalja, među kojima i istraživački tim iz Hrvatske. Svaki nacionalni tim uključen u EUROAC projekt imao je svoj nacionalni projekt koji se uklopio u zajednički nazivnik teme akademske profesije i njezina odgovora na društvena očekivanja, ali je odražavao specifičnosti znanstvenog interesa nacionalnih timova.

Pregled istraživačkih interesa o temi akademske profesije na području Hrvatske pokazuje da je hrvatska EUROAC istraživačka grupa u ovom projektu otvorila novo područje na nacionalnoj istraživačkoj sceni, s temom individualnog projekta naslovljenom „Akademska profesija i društvena očekivanja: izazovi civilne misije sveučilišta“. Osnovna pretpostavka na kojoj se zasniva nacionalno istraživanje hrvatskog tima ideja je da akademsko znanje treba doprinijeti poboljšanju kvalitete života (lokalne) zajednice i utjecati na razvoj civilnog društva i procese demokratizacije. Temeljno istraživačko pitanje hrvatskog projekta odnosilo se na istraživanje stavova pripadnika akademske profesije o civilnoj misiji sveučilišta i njihovih uloga u njoj, promatrajući ih kroz istraživanje, nastavu i aktivnosti u zajednici. Istaknuto mjesto u projektu odnosilo se na istraživanje stavova pripadnika akademske profesije spram koncepta održivog razvoja i njegove integracije u nastavu i istraživanje.

Posebno valja istaknuti da je hrvatski tim pored rada na svojoj specifičnoj temi u okviru rada na EUROAC projektu bio uključen i u međunarodno kompara-

tivno istraživanje promjena u akademskoj profesiji (CAP – Changing Academic Profession) koje se provodi od 2007. godine. Hrvatski nacionalni tim proveo je CAP istraživanje (modificiranim) međunarodnim istraživačkim instrumentom i u međunarodnu je CAP bazu podataka upisano 354 ispitanika, što za Hrvatsku predstavlja značajan doprinos.

U okviru rada na EUROAC projektu, pored sudjelovanja u pisanju tri knjige međunarodnog istraživačkog tima, hrvatski je tim samostalno objavio četiri monografije koje prikazuju rezultate rada na projektu. Ova knjiga prikazuje svojevrsan presjek rada na projektu, odabrana poglavlja rezultata istraživanja, ali zbog opsega trogodišnjeg rada nije se težilo prikazivanju integralnih rezultata.

Knjiga se sastoji od šest poglavlja, pri čemu prvo, uvodno poglavlje, daje iscrpan pregled tijeka rada na EUROAC projektu hrvatskog istraživačkog tima i sažeto prikazuje poglavlja koja slijede. Iduća poglavlja prikazuju dijelove rezultata istraživanja na projektu, a koncipirana su tako da ih čitatelj može čitati kao samostalne cjeline. Prvo poglavlje, „Izazovi treće misije sveučilišta,“ bavi se dominantnom temom nacionalnog EUROAC projekta i prikazuje osnovne točke konsenzusa i razmimoilaženja u definiranju, a zatim i obrazlaganju koncepta treće misije. Sljedeće poglavlje, „Održivi razvoj i sveučilište“, bavi se pitanjem kako pokrenuti integraciju problematike održivog razvoja/održivosti na sveučilištima. Najopsežnije poglavlje u knjizi, „Sveučilišni nastavnici i zalaganje u zajednici“ prikazuje podatke prikupljene u okviru projekta „Changes in Academic Profession - CAP“ na ukupnom uzorku od 17.745 nastavnika/ispitanika iz dvanaest europskih zemalja. Budući da upitnik korišten u istraživanju nije uključivao zaseban dio o akademskoj djelatnosti zalaganja u zajednici – autorice su analizirale različite elemente iz upitnika koji se podvode pod pojam „zalaganja u zajednici“.

U sljedećem poglavlju, naslovljenom „Što društvo očekuje od akademske zajednice: perspektiva sveučilišnih nastavnika“ prikazuje se dio rezultata kvalitativnog istraživanja provedenog u osam europskih zemalja koje su sudjelovale u kolaborativnom EUROAC istraživanju. Ukupni uzorak u ovom istraživanju iznosio je 497 ispitanika, a podaci su prikupljeni provođenjem standardiziranog intervjua. U ovom radu, koji predstavlja analizu dijela istraživačkog materijala, analiziraju se percepcije sveučilišnih nastavnika o očekivanjima koja pred njih postavlja društvo. Posljednje poglavlje u knjizi, „Akademska profesija i doprinos razvoju zajednice i društva“, prikazuje rezultate kvalitativnog istraživanja provedenog tijekom rada na EUROAC projektu. U radu autori analiziraju istraživački materijal koji prikazuje percepciju sveučilišnih nastavnika o ulozi akademskih djelatnika u doprinosu razvoju zajednice i društva, aktivnostima kojima bi se taj doprinos mogao/trebao ostvariti, aktivnostima izvan nastave i istraživanja u koje se oni sami uključuju te statusu njihova zalaganja u zajednici u kontekstu institucionalnih strategija vrednovanja takvih vrsta aktivnosti.

Pokušavajući sumirati rezultate istraživanja prikazane u poglavljima koja se nalaze u ovoj knjizi, može se zaključiti da među pripadnicima akademske profesije, usprkos načelno pozitivnim stavovima spram civilne misije sveučilišta, još uvijek postoje ozbiljni izazovi uključivanja/integracije treće/civilne misije u nastavne i istraživačke aktivnosti, pri čemu proizlazi da uključivanje najviše ovisi o stavovima sveučilišnih nastavnika spram vrijednosti, principa i načela civilne misije, dakle, njihovom individualnom polazištu i poimanju. Institucionalne strategije poticanja civilne misije ipak se mogu uočiti i rezultati istraživanja pokazuju da one rezultiraju povećanim uključivanjem nastavnika u aktivnosti civilne misije sveučilišta. Ovo dodatno potvrđuje rezultate istraživanja koji govore o akademskoj profesiji kao profesiji „pod pritiskom“ koja odgovara na različite izazove iz okruženja. Međutim, iz rezultata istraživanja proizlazi da se institucionalni pritisci spram akademske profesije još uvijek nalaze dominantno u sferi istraživanja i nastave, da različite visokoškolske institucije - ovisno o okruženju u kojemu se nalaze - reagiraju osnažujući pritiske prema pripadnicima akademske profesije u različitim sferama njihove aktivnosti, pri čemu zahtjev za integracijom civilne misije i koncepta održivog razvoja u istraživanje i nastavu ostaje na marginama institucionalnih strategija, u sferi osobnih stavova i vrijednosti pripadnika akademske profesije.

Usprkos naporima koji se ulažu u harmonizaciju, rezultati istraživanja prikazani u ovoj knjizi upućuju na osobitu raznolikost europskog prostora visokog obrazovanja na razini pojedinih zemalja i pojedinačnih institucija visokog obrazovanja i potvrđuju osobitu dinamičnost uvjeta u kojima rade pripadnici akademske profesije. Područje integriranja civilne misije i koncepta održivog razvoja u Hrvatskoj, ali ne samo u Hrvatskoj, svojevrsna je *terra incognita*, koja uključuje mnoge sumnje, nedoumice, pa i oprečne stavove o potrebi njezina uključivanja u obrazovne politike (na različitim razinama). Usprkos tome, zaključak je da je zadaća akademske profesije da bude otvorena, uključena u društvene procese te da doprinosi razvoju društva i zajednice izvan okvira svojih „kula bjelokosnih“. Samo će na taj način moći odgovoriti na društvene izazove koji se pred nju postavljaju.

Summary

In recent years an increased interest in challenges placed before the higher education can be observed in both public and professional discourse. An increase in higher education population, the globalization and internationalization of higher education, overall decrease of public funding for higher education, the questions of autonomy and responsibility of universities, different and often divergent and contradictory expectations of higher education maintained by various stakeholders, are only some of the challenges facing higher education.

These, and other challenges facing higher education, are placed before the stakeholders responsible for performing traditional, revised or new roles of higher education: academic profession.

This book reveals a part of the results of the academic profession research performed within the framework of EUROCORES program EuroHESC (Higher Education and Social Change) of the European Science Foundation. One of the 4 collaborative research projects within the EuroHESC program was the project entitled “The Academic Profession in Europe: Response to Societal Challenges” (EUROAC). Groups of scientist from 8 countries participated in this project, including one research team from Croatia. Every national team included in the EUROAC project had its own national project which was integrated within the scope of one basic theme – academic profession and its response to social expectations – but it reflected characteristics specific to the scientific interest of each national team.

A review of scientific interests within the scope of the academic profession theme, reveals that the Croatian EUROAC research team opened a new area of research under this project, both on national and international scene, with the theme of their national project entitled “Academic Profession and Social Expectations: Challenges for University Civic Mission.”

Essential assumption, upon which the national research of the Croatian team is based, is the idea that the academic knowledge should contribute to the improvement of the quality of life of the (local) community and influence the development of the civic society as well as the processes of democratization. Fundamental research question of the Croatian project was centred on exploring what kind of attitudes members of the academic profession maintain on the university civic mission and their role in it, both of which were examined thought the scope of their research activities, teaching and activities in the community. A prominent place in the research was secured for the research of attitudes of the members of

the academic profession on the sustainable development concept and its integration in teaching and research.

It is important to mention that, apart from working on their specific theme within the framework of the EUROAC project, Croatian team was also included in the international comparative research of changes in the academic profession (CAP – Changing Academic Profession) which is being implemented since the year 2007. Croatian national team implemented the CAP research using (modified) international research instruments and as a result of their participation 354 examinees was registered in the international CAP base which is a significant contribution for Croatia.

Within the scope of their work on the EUROAC project, and in addition to participating in the writing of three books by the international research team, Croatian team published four scientific works on the results of their work on the project. This book represents a kind of review of the work on the project, selected chapters of the research results, but the aim of it was not to present integral results due to the scope of the three-year work.

The book contains six chapters. First, introductory chapter gives a detailed review of Croatian research team progress on the EUROAC project and a short description of the following chapters. Next chapters reveal parts of the research results of the project and are written so that readers can read them as independent units. First chapter “Third civic mission challenges” deals dominantly with the theme of the national EUROAC project and reveals basic consensus and disagreement points in defining as well as in the explaining of the third mission concept. Next chapter entitled “Sustainable development and university”, deals with the question of how to initiate the integration of sustainable development issues on universities. The most comprehensive chapter of the book entitled “University teachers and community service,” displays the data collected within the project “Changes in Academic Profession - CAP” on the total sample of 17,745 teachers/examinees from twelve European countries. Since the questionnaire used in the research did not contain separate part on the academic activities of community service, its authors analysed various elements from the questionnaire that can be viewed as belonging within the scope of “community service”.

The following chapter entitled “What society expects from the academic community: university teachers’ perspective” displays part of the qualitative research results implemented in eight European countries which participated in the collaborative EUROAC research. The total sample of this research contained 497 examinees and the data were collected using the standardized interview. This work, which represents the analysis of one part of the research material, analyses university teachers’ perspectives on the expectations the society has of them. The

final chapter – “Academic profession and the contribution to the development of the community and the society” – reveals the results of the qualitative research performed during the work on the EUROAC project. Authors of the work analyse the research material which reveals the perception of the university teachers on their role as academics in the contribution to the development of the community and the society, on the activities they should/ought to perform to bring about the contribution in question, on the activities outside teaching and research that they are getting involved in and on the status of their community service in the context of institutional strategies for validation of such activities.

In an attempt to sum up the results displayed in this book, it can be concluded that members of the academic profession, despite having positive opinion on the university civic mission in general, still reveal serious challenges facing the integration of the third civic mission in teaching and research activities. That implies that the integration in question mostly depends on the attitudes of university teachers on the values and principles of the civic mission, that is, on their individual assumptions and understanding. However, institutional strategies of encouraging civic mission can still be observed and the research results show that they result in the increased participation of teachers in the university civic mission activities. This confirms the research results which revealed the academic profession as one “under pressure” which responds to different challenges from the environment. However, the research results further show that institutional pressures towards academic profession still remain largely in the scope of teaching and research, and that various institutions of higher education – depending on their environment – increase the pressure towards the members of the academic profession in various areas of their activities, yet the integration of the civic mission and of the sustainable development concept in teaching and research still remain on the margins of the institutional strategies, in the area of personal attitudes and values of the members of the academic profession.

Despite the efforts invested in harmonisation, research results displayed in this book point to an exceptional diversity regarding the higher education in Europe, both on the level of separate countries and on the level of separate institutions of higher education, and confirm that members of the academic profession work in exceptionally dynamic conditions. Integration of civic mission and sustainable development concept in Croatia, but not only in Croatia, is a form of *terra incognita* which includes many doubts, dilemmas, even contradictory attitudes on the need of its integration in the educational policies (at different levels). Despite that, the conclusion is that the duty of the academic profession is to remain open, included in the social processes and to contribute to the development of the society and the community outside the borders of their “ivory towers”. That is the only way they will be able to respond to the social challenges placed before them.

O autorima

Prof. dr. sc. Jasminka Ledić, voditeljica hrvatskog EUROAC projekta, zaposlena je u visokom obrazovanju od 1982. godine, trenutačno kao redovita profesorica u trajnom zvanju na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Rijeci. Samostalno ili u koautorstvu objavila je deset knjiga i niz znanstvenih i stručnih radova iz područja obrazovanja. Vodila je i sudjelovala u više znanstveno-istraživačkih projekata na međunarodnoj i nacionalnoj razini. Njezin znanstveni interes prvenstveno se odnosi na visoko obrazovanje, civilno društvo i povijest odgoja i obrazovanja. Dobitnica je Fulbrightove stipendije, godišnje državne Nagrade Ivan Filipović za doprinos razvoju visokoga obrazovanja i, kao članica Upravnog odbora udruge Zlatni rez, Nagrade Grada Rijeke za doprinos popularizaciji znanosti. Jedna je od osnivačica Udruge za razvoj visokoga školstva „Universitas“ i trenutačno obnaša dužnost predsjednice Udruge.

Prof. dr. sc. Branko Rafajac, istraživač na EUROAC projektu, zaposlen je kao redoviti profesor u trajnom zvanju na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Rijeci. Studij pedagogije i sociologije završio je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, a doktorirao (1986.) na Sveučilištu u Rijeci iz područja društvenih znanosti, polja pedagogije. Samostalno ili u koautorstvu objavio je pet znanstvenih monografija i više desetaka znanstvenih i stručnih radova. Područje njegovog znanstvenog interesa vezano je uz metodologiju edukacijskih istraživanja, sociologiju obrazovanja te organizaciju i upravljanje u visokom obrazovanju. U pet mandata obnašao je dužnost dekana Filozofskog fakulteta u Rijeci, dva mandata bio je član Nacionalnog vijeća za visoko obrazovanje zaduženog za strategiju razvoja i vrednovanje visokog obrazovanja Hrvatske, tri mandata bio je član Matičnog odbora za izbor sveučilišnih nastavnika u znanstveno-nastavna zvanja te član uredništva u tri znanstvena časopisa. Trenutačno obnaša dužnost pročelnika Odsjeka za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Rijeci.

Doc. dr. sc. Bojana Čulum, mlađa istraživačica na EUROAC projektu, zaposlena je u zvanju docentice na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Rijeci. Diplomirala je pedagogiju i informatiku na Filozofskom fakultetu u Rijeci, a na istom je Fakultetu magistrirala i doktorirala iz područja visokoškolske pedagogije. Objavila je značajan broj znanstvenih i stručnih radova te dvije znanstvene monografije u koautorstvu. Njezin znanstveni i stručni interes vezan je za visoko obrazovanje, civilnu misiju sveučilišta, fenomen volontiranja i društvenu odgovornost. Jedna je od osnivačica i članica Izvršnog odbora Udruge za razvoj visokoga školstva „Universitas“, a aktivna je u velikom broju različitih organizacija. Bila je članica Radne skupine Vlade Republike Hrvatske za izradu Nacionalne strategije stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnoga društva, a trenutačno

je, u trećem mandatu, članica Nacionalnog odbora za razvoj volonterstva, savjetodavnog tijela Vlade Republike Hrvatske

Doc. dr. sc. Nena Rončević, mlađa istraživačica na EUROAC projektu. Diplomirala je na Odsjeku za sociologiju Filozofskog fakulteta Sveučilištu u Zagrebu (2002.), a magistarski (2009.) i doktorski rad (2011.) obranila je na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilištu u Rijeci, gdje radi od 2007. godine. Od 2003. do 2007. radila je u Županijskom zavodu za održivi razvoj i prostorno planiranje Primorsko-goranske županije, gdje je bila uključena u različite regionalne i lokalne istraživačke projekte u području održivog razvoja. Objavila je znanstvene i stručne radove iz područja obrazovanja i sociologije te dvije knjige u koautorstvu. Suraduje na znanstveno-istraživačkim i obrazovnim projektima na međunarodnoj i nacionalnoj razini. Njezin znanstveni interes odnosi se na metodologiju istraživanja u društvenim znanostima i obrazovanje za održivi razvoj u visokom obrazovanju. Članica je Hrvatskog sociološkog društva i Udruge za razvoj visokog školstva „Universitas“.

Marko Turk, doktorand na EUROAC projektu, zaposlen je kao znanstveni novak i asistent na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakultet u Rijeci. Studij pedagogije i filozofije, završio je 2007. godine na Filozofskom fakultetu u Rijeci, a trenutačno je student poslijediplomskog doktorskog studija na Učiteljskom fakultetu u Zagrebu. Područje njegova znanstvenog interesa vezano je za visoko obrazovanje i akademsku profesiju. Sudjelovao je u više različitih projekata na nacionalnoj i međunarodnoj razini, aktivan je u radu mnogih stručnih organizacija, a trenutačno je, u drugom mandatu, član Izvršnog odbora Udruge za razvoj visokoga školstva „Universitas“. Do sada je vodio i/ili sudjelovao u velikom broju različitih oblika neformalnog obrazovanja u zemlji i inozemstvu. Posjeduje značajno volontersko iskustvo, a bio je i prvi predstavnik Republike Hrvatske u UNDP-ovom programu volonterske razmjene (RiverSee) kojemu je cilj bio razvoj civilnog društva u zemljama Jugoistočne Europe.

Osobita vrijednost ovoga rada sadržana je u uspješnom nastojanju autora da problematiku akademske profesije kontekstualiziraju u okviru suvremenih trendova i razvoja visokog obrazovanja na domaćoj i međunarodnoj razini. Cijenim da će čitateljstvo u Hrvatskoj, ali i u zemljama regiona, u ovom djelu naći vrijedan resurs za proučavanje položaja i funkcije nastavnog osoblja sveučilišta današnjice/sjutrašnjice.

Dr. sc. Saša Milić, izv. prof.

Monografija Promjene u akademskoj profesiji: odgovor na izazove u društvu?, kojoj su u fokusu pitanja civilne misije sveučilišta i stavovi/iskustva akademskih djelatnika prema njenim različitim aspektima, iznimno je važna publikacija, posebno u hrvatskom kontekstu u kojem se radi o relativno novom području na akademskoj istraživačkoj sceni. Monografija obiluje referiranjem na recentnu međunarodnu i hrvatsku literaturu u području kojim se bavi, a njena vrijednost leži i u komparativnoj dimenziji empirijskih podataka, kao i u predstavljanju ne samo kvantitativnih već i kvalitativnih podataka o raznim aspektima (ne)uključenosti akademskih djelatnika u aktivnosti koje nadilaze njihove tradicionalne uloge nastave i istraživanja.

Dr. sc. Karin Doolan, doc.

70,00 kn

ISBN 978-953-6104-89-5

9 789536 104895